

השופט מאיר שמגר והאוניברסיטה הפתוחה

כמו לכל תפקידיו ופועליו, כך גם לחברותו במועצת האו"פ התייחס השופט מאיר שמגר, שהלך לעולמו באוקטובר 2019, ביראת קודש: תמיד נכח, התנדב, ותרם מזמנו ומיכולותיו – הן בוועדות המשנה, הן בישיבות המועצה והן בניסוח קפדני של תקנון המשמעת. פרידה מגיבור ישראלי נדיר, שנוכחותו תחסר לעד, גם בין כותלי האו"פ.

פרופ' יורם קירש
פרופסור אמריטוס במחלקה למדעי הטבע והחיים באו"פ

במאמרים שפורסמו בעיתונות על השופט מאיר שמגר, לאחר פטירתו באוקטובר 2019, מתוארים, בין השאר, שירותו באצ"ל והגלייתו לאפריקה, פועלו כפרקליט צבאי ראשי וכיועץ המשפטי לממשלה, פסקי הדין החשובים שכתב כשופט וכנשיא בית המשפט העליון, וכן כהונתו כיושב ראש של מספר ועדות חקירה ושל ועדות ממלכתיות חשובות. מעט מאוד נכתב על התפקידים הציבוריים שמילא השופט שמגר בהתנדבות בעת כהונתו בבית המשפט העליון, ובהן חברותו במועצת האו"פ.

מועצת האו"פ היא הגוף המופקד על ניהול האוניברסיטה בטווח הקצר ובטווח הארוך, והיא המקבילה של חבר הנאמנים באוניברסיטאות אחרות. לצידה פועל הסנאט (שנקרא בעבר "הוועדה האקדמית") האחראי על הפעילות האקדמית של האוניברסיטה, ומתווה את תוכניות הפיתוח האקדמיות. השופט שמגר כיהן כחבר מועצת האו"פ מיום הקמתה ב-1974 ועד שנות חייו האחרונות; וכמו בכל שאר תפקידיו, תרומתו הטביעה חותם בליימחה על צביון המוסד.

השתתפתי בדיונים של מועצת האו"פ במהלך השנים, וזכור לי שהשופט שמגר הקשיב ברוב-קשב לדיונים, אולם השתתף בהם בפועל רק כאשר היה לו מה לחדש בנושא הנדון. זאת בניגוד לכמה דוברים אחרים שנהגו, לעיתים, להאריך בדיבור גם אם לא היה בדבריהם חידוש. שמגר הביע את דעתו בעיקר בשני מקרים: כאשר הדיון עסק בסוגיה שיש לה היבטים משפטיים וכאשר פנו אליו במישרין וביקשו את חוות דעתו. כאשר ביטא את דעתו, דבריו היו קצרים, ברורים ומנומקים היטב, ובדרך כלל שכנעו את השומעים וסיימו את הדיון.

למרות העומס שהטילה עליו עבודתו כנשיא בית המשפט העליון, שמגר התמיד להגיע לדיוני המועצה, ומעולם לא סירב לקחת חלק בוועדות אד הוק שהמועצה מינתה לצורך קביעת מדיניות בנושאים שונים. בין השאר, היה לו תפקיד מרכזי בניסוח החוקה והתקנון הכללי של האו"פ. בשנת 1993 הוענק לשופט שמגר תואר עמית כבוד של האו"פ, ובתעודה שנמסרה לו צוינו "תרומתו הסגולית להתפתחות האו"פ, עצתו השקולה, ראיתו למרחוק ושיקול דעתו בעיצוב חוקת האוניברסיטה".

מעורבותו רבת השנים של השופט שמגר בענייני האו"פ נבעה מההערכה הרבה שרכש לתפקידה בהפצת השכלה לקהלים רחבים. בריאיון לגד ליאור שהתפרסם

במגזין למנהלים של האו"פ (גיליון 9, 2013, עמודים 4-9) שיבח שמגר את השיטה של האו"פ "שממלאת תפקיד ראשון במעלה בתחום ההשכלה הגבוהה בישראל, בכך שהיא מאפשרת לאנשים צעירים ומבוגרים, מכל שכבות הציבור, ללמוד, כולל מהבית... יש בשיטה הזאת משום פתיחת דלת לכל אדם בארץ להשכלה הגבוהה". כאשר הוענק לו פרס ישראל לשנת 1996, על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה, הוא נבחר לשאת נאום בשם מקבלי הפרס. שמגר סיים את נאומו בקטע מפרק א בספר משלי המקשר בין קניית חוכמה לבין מוסר ומשפט צדק: "לְדַעַת חִכְמָה וּמוֹסֵר לְהַבִּין אִמְרֵי בִינָה: לְקַחַת מוֹסֵר הַשְּׂכָל צָדֵק וּמִשְׁפָּט וּמִשְׁרִים."

זכיתי לעבוד עם השופט שמגר לאחר שבדצמבר 1990 המועצה החליטה לבקש ממנו לחבר תקנון משמעת חדש לסטודנטים. תקנון המשמעת עוסק בהגדרת המעשים המהווים עבירות משמעת (למשל, העתקה בבחינה), בהרכב ועדת המשמעת הדנה בעבירות אלו ובעונשים שהיא יכולה להטיל. כמו כן, התקנון מפרט את הרכב 'בית הדין לערעורים' שבפניו אפשר לערער על החלטות ועדת המשמעת. הצורך בתקנון חדש נבע מהעובדה שהתקנון הישן לא היה ברור דיו, ולעיתים גרם לוויכוחים על דרכי הדיון ועל העונשים שהוטלו.

פרופ' נחמיה לבציון, שהיה אז נשיא האו"פ, הציע שאסייע לשופט שמגר במשימה זו, מכיוון שהייתי חבר המועצה וכיהנתי מספר שנים בתפקיד יושב ראש ועדת המשמעת. שמגר הסכים ברצון, וקיימנו מספר פגישות שבהן עברנו על התקנון הישן ועל פרוטוקולים של דיוני ועדת המשמעת ושל בית הדין לערעורים. לאחר מכן הוא הקדיש כמה שבועות לעבודה אינטנסיבית על חיבור התקנון החדש. התקנון שחיבר השופט כלל ניסוחים ברורים היטב גם למי שאינו משפטן, וניכרה בו ההקפדה על כל תג ופרט ועל סגירת כל הפרצות.

תפקידי הצטמצם לכמה הערות לתקנון, שכאמור חוברו כולו על ידי השופט שמגר. שמורה אצלי ההתכתבות בינינו בנושא התקנון שהתנהלה בפברואר 1991. לדוגמה, אחת ההצעות שלי הייתה שגובה הקנס הכספי שוועדת המשמעת תוכל להטיל לא יעלה על שכר הלימוד עבור קורס אחד, במקום לנקוב בסכום כספי, וזאת כדי להימנע מהצורך בעדכוני עקב האינפלציה. השופט שמגר קיבל את כל הערותי, פרט לאחת, שלגביה היו לו ספקות.

אני הצעתי שהן הרכב ועדת המשמעת והן בית הדין לערעורים יכללו שני חברי סגל (בדרך כלל, חבר סגל בכיר וחבר סגל זוטור) וסטודנט של האו"פ. כתבתי לשמגר כי זה מה שהיה מקובל על פי התקנון הישן, וכי הרכב זה הוכיח את עצמו: לעתים קרובות הסטודנט האיר את עיני חברי בית הדין האחרים בעניינים שונים, כמו הסדרים הנהוגים בפועל במרכזי הבחינה שסטודנט בקיא בהם יותר מחבר סגל.

שמגר חלק על הצעה זו. הוא כתב לי שבבתי דין צבאיים היה מקובל לכלול חייל שדרגתו שווה לדרגת הנאשם. ואולם, התברר כי לעתים קרובות החייל חשש לחלוק על בעלי דרגה הגבוהה מדרגתו, ונוכחותו הזיקה לנאשם במקום להועיל לו. לכן, הוחלט לבטל את הנוהל הזה. הוא גם כתב שאין לו התנגדות לכלול סטודנט בערכאה הראשונה, אבל הוא סבור שבבית הדין לערעורים לא יהיה מן התבונה לעשות כן.

כתבתי לשמגר כי לדעתי הכללת סטודנט בבית הדין לערעורים אינה דומה להכללת 'בעל דרגה שווה' בבית דין צבאי, "מכיוון שחייל אומנם עלול לבטל את דעתו בפני דעתם של גבוהים ממנו בדרגה; אך סטודנטים של האו"פ, שהם לעיתים קרובות בעלי תפקידים בכירים בחברות שונות, לא מרגישים נחותים מחברי הסגל, ובהחלט עומדים על דעתם". מכיוון שלא הגענו לעמק השווה בסעיף זה, הסכמנו להביא את הדבר להכרעה של מועצת האו"פ. במועצה הועלתה הצעת פשרה: לכלול בבית הדין לערעורים **בוגר** של האו"פ במקום **סטודנט**, וההצעה התקבלה פה אחד.

במשך כמה שנים, כאשר פגשתי את השופט שמגר בישיבות של מועצת האו"פ ובאירועים אחרים של האוניברסיטה, הוא התעניין בהליכי ועדת המשמעת, ושמח לשמוע שהתקנון שחיבר פועל בהצלחה ומונע ויכוחים והתלבטויות מיותרות. לימים, הוא הסיר את התנגדותו למינוי סטודנט לבית הדין לערעורים, ועל פי התקנון התקף היום, אחד הסגנים של הממונה על המשמעת, ואחד משלושת החברים בבית הדין לערעורים, הם סטודנטים המתמנים לתפקידיהם לאחר התייעצות עם אגודת הסטודנטים.

עבודתו הקפדנית של השופט שמגר ומסירותו לענייני האו"פ, הם בעיני דוגמה לדרך שבה הוא התנהל לאורך כל חייו, ולתרומות החשובות והרבות שתרם למדינת ישראל. ■